

Kristianstads
kommun

Kemikaliesmart förskola

Hur barns exponering av skadliga
kemikalier i förskolemiljön kan minska

Inledning

Nu ska förskolor och andra kommunala miljöer för små barn bli kemikaliesmarta. Under åren 2015-2016 gick ett tjugotal förskolor med i ett projekt för att minska kemikalierisker i deras verksamheter. I projektet har det tagits fram en handlingsplan som har till syfte att ge kunskap om de kemiska risker som kan finnas i förskolemiljön och ge tips om hur dessa risker kan minskas.

Här följer en sammanfattning av handlingsplanen. Ni kan använda sammanfattningen för att underlätta arbetet med att minska kemikalieriskerna i er verksamhet. Sprid gärna sammanfattningen vidare till såväl föräldrar som andra pedagoger. Den kan exempelvis med fördel sättas upp på anslagstavlor eller nätbaserade plattformar.

Med barnen i fokus

Barn är känsligare än vuxna, vilket är anledningen till att arbetet med att bli kemikaliesmart främst riktar sig till verksamheter för barn. Barn har tunnare hud och många organ och mekanismer i kroppen är ännu inte färdigutvecklade. Barn exponeras också för mer kemikalier än vad vuxna gör då de äter, dricker och andas mer i förhållande till sin kroppsvikt. Barns beteende ökar också exponeringen då de gärna rör sig och leker bland dammet på golvet och stoppar föremål och smutsiga händer i munnen. I just damm samlas många av de skadliga kemikalier som frigörs från de material som finns i lokalen.

Vad är en kemikaliesmart förskola?

- En förskola där personalen har hög medvetenhet kring skadliga kemikalier i barns vardag och hur man kan göra för att undvika dem.
- En förskola som gör bra och medvetna val och som ständigt skapar förbättringar för att minska barns exponering av skadliga kemikalier.

Vilka kemikalier ska vi se upp för?

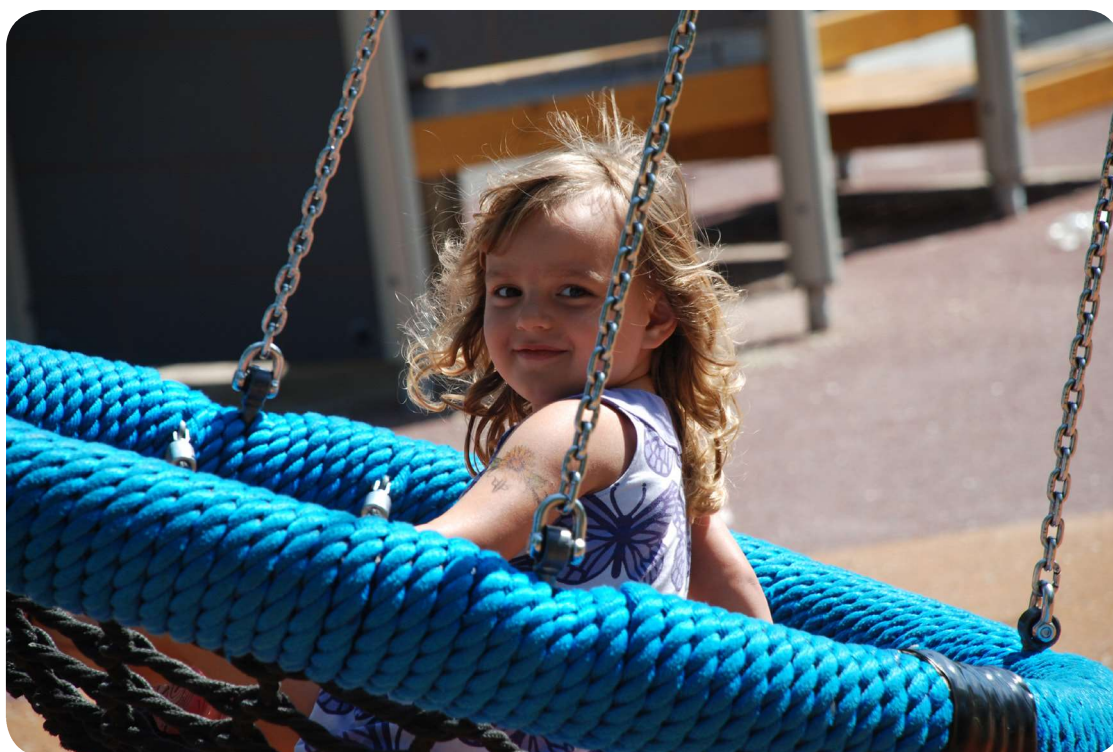
Alla kemikalier är inte skadliga, men en del av dem har visat sig ha negativa effekter på människa och miljö. Det är kemikalier med särskilt farliga egenskaper som förskolorna ska fokusera på att fasa ut. Som exempel kan nämnas cancerogena ämnen och ämnen som kan störa fertiliteten eller påverka arvsanlagen. Det är särskilt viktigt att arbeta för att fasa ut de så kallade hormonstörande kemikalierna. Det är kemikalier som kan påverka balanser av hormoner i kroppen och på så sätt störa barns utveckling. Studier visar också att hormonstörande ämnen kan leda till sjukdomar längre fram i livet som exempelvis astma, allergier, diabetes, fertilitetsproblem och vissa cancerformer.

För att bli en kemikaliesmart förskola rekommenderas att följande kemikalier fasas ut:

Ftalater: Ftalater är en grupp kemiska ämnen som ofta används som mjukgörare i plast. Många ftalater har hormonstörande egenskaper och kan påverka reproduktionsförmågan negativt. Exempel på produkter som kan innehålla ftalater i förskolemiljön är mjuka plastleksaker, PVC-golv, förkläden, haklappar, skötbäddar, dörrmattor och vaxdukar.

Bisfenol A (BPA): Bisfenol A används för att tillverka polykarbonatplast, som ofta återfinns i förskolornas kök i form av plastglas och tillbringare. Bisfenol A används även vid tillverkning av epoxiplast vilket är en plast som ofta används som skydd i konservburkar av metall. Studier visar att Bisfenol A, precis som många ftalater, är hormonstörande och misstänks kunna ge skadliga effekter på reproduktionsförmågan.

Bromerade flamskyddsmedel: För att försvåra antändning och hindra spridning av brand flamskyddas många produkter, som exempelvis textilier, möbler, skumgummi och elektronik. De bromerade varianterna av flamskyddsmedel är svårnedbrytbara och kan ansamlas i levande organismer. En del är cancerframkallande eller misstänks vara hormonstörande. Trots att flera bromerade flamskyddsmedel reglerats inom EU de senaste åren kan de ändå finnas kvar i förskolemiljön i form av gamla skumgummimadrasser och möbler.

Högfluorerade ämnen: Högfluorerade ämnen är vattenavvisande och ibland även fett- och smutsavvisande. Detta gör att de ofta används i funktionsmaterial, så som vattenavvisande skaljackor och skor eller bakplåtspapper och muffinsformar. Högfluorerade ämnen är långlivade och svårnedbrytbara i naturen. De specifika ämnena PFOS och PFOA är reproduktionsstörande och PFOA misstänks vara cancerframkallande för människor. PFOS är sedan 2008 förbjuden att använda i produkter som tillverkas i EU, men inte i det som importeras från andra delar av världen.

Åtgärder

I arbetet med att skapa kemikaliesmarta barnmiljöer finns det många steg att ta, men det viktigaste är att börja på sin egen nivå med det man själv kan. Här följer några viktiga åtgärder för att minska mängden skadliga kemikalier i barnens vardag. I den utförliga handlingsplanen finns fler åtgärder än i denna sammanfattning och de är även uppdelade efter nivå 1, nivå 2 och nivå 3- där nivå 1 innebär de "låg hängande frukterna" där förskolan med enkla medel själva kan minska kemikalie-exponeringen. I nivå 2 är åtgärderna en aning svårare och i nivå 3 ingår åtgärder som förskolorna inte själva har möjlighet att ta beslut om. Läs den utförliga handlingsplanen för mer information om detta.

Leksaker och pysselmaterial

1. Ta bort lek-elektronik

Elektronik som inte är avsedd att leka med, så som mobiltelefoner och tangentbord, kan innehålla farliga kemikalier som inte är lämpliga för barn.

2. Rensa ut leksaker som inte är leksaker

Det ställs högre krav på innehållet i produkter tillverkade för barn vilket gör att icke-leksaker kan innehålla skadliga ämnen. Varor som inte är tillverkade för barn bör därför inte användas som leksaker.

Exempel på olämpliga icke-leksaker:

- Utklädningskläder i konstskinn samt kläder och smycken med metall detaljer.
- PVC-slangar, kablar och däck.

3. Rensa bland leksaker

Plastleksaker kan innehålla tungmetaller och skadliga mjukgörare som exempelvis ftalater. Kolla därför igenom de leksaker som finns och rensa bort olämpliga, som exempelvis:

- Klubbiga plastleksaker och leksaker som luktar starkt.
- Mjuka plastleksaker tillverkade innan 2007.
- Plastleksaker som inte är CE-märkta.
- Elektriska leksaker tillverkade före 2006.

4. Tänk till vid inköp

Nya produkter på förskolan innebär också nya kemikalier. Välj därför med omsorg när ni exempelvis ska köpa nya möbler, textilier, leksaker och hobbymaterial.

5. Hitta rutiner för vad som tas emot från föräldrar

Utgå från övriga åtgärder för att ta fram rutiner för vilka leksaker och material ni kan ta emot eller ska tacka nej till när ni får erbjudanden från föräldrar.

Inredning och textilier

1. Tvätta textilier och mjukdjur

Nya textilier kan innehålla rester av kemikalier från tillverkning, färgning och transport. En stor del av kemikalierna sköljs ur om du tvättar textilierna innan användning. Tvätta dem även regelbundet för att förhindra att damm och därmed kemikalier samlas i dem.

2. Byt ut textilier med specialfunktioner

Undvik textilier med egenskaper som är smutsavvisande, antibakteriella eller flamsäkra. Dessa funktioner skapas ofta med hjälp av miljö- och hälsoskadliga kemikalier. Vid val av nya textilier, välj naturfiber som är miljömärkta eller begagnade.

Hygien & Städ rutiner

1. Var noga med handtvätt

Kemikalier samlas i damm som lätt fastnar på barnens händer. Ett effektivt sätt att minska exponeringen för skadliga kemikalier är helt enkelt att tvätta händerna noga.

2. Välj kemikaliesmarta hygienprodukter

Genom att välja parfymfria produkter undviker du många allergiframkallande ämnen. Välj till exempel parfymfri tvål och hudkräm ur det upphandlade sortimentet och tvättlappar av papper.

3. Håll koll på de kemiska produkterna

Förvara kemiska produkter oåtkomligt för barn. Kemiska produkter med farosymboler ska finnas listade i en kemikalieförteckning. Tillhörande säkerhetsdatablad för produkterna ska finnas lättillgängligt. Saknar ni säkerhetsdatablad – kontakta leverantören!

4. Se över städ-, tvätt- och diskkemikalier

Rengöringsprodukter kan innehålla allergiframkallande parfymämnen och andra irriterande och miljöskadliga kemikalier. Det är därför viktigt att välja städprodukter från det upphandlade och miljögodkända sortimentet. Välj de parfymfria varianterna.

5. Städa

Kemikalier som läcker från produkter hamnar ofta i dammet. Därför är damm en exponeringskälla för barn som ofta befinner sig på golvet och upptäcker världen genom att smaka på den. Upprätta och följ därför bra städrutiner.

Mat och tillagning

1. Undvik metallkonserver

Metallkonserver kan innehålla det hormonstörande ämnet bisfenol A, som riskerar att överföras till maten. Välj om möjligt färsk mat eller andra förpackningstyper och konserveringsformer än metall.

2. Undvik teflon

Perfluorerade ämnen, som finns i exempelvis teflon, är svåra att bryta ner och ansamlas i kroppen. De kan även vara reproduktionsstörande, cancerframkallande och kroniskt giftiga. Byt därför ut eventuella kastruller och stekpannor av teflon till gjutjärn eller rostfritt.

3. Servera mer ekologisk mat

Vid produktion av ekologisk mat används inte kemiska bekämpningsmedel. Genom att öka andelen ekologisk mat minskas därför mängden kemikalier vi får i oss. Det finns även andra positiva miljöaspekter med ekologisk mat som en högre biologisk mångfald och mindre läckage av konstgödsel och bekämpningsmedel till naturen.

4. Använd rätt plast i köket eller byt mot andra material

Vid uppvärmning ökar risken för att ämnen frigörs från plastprodukter och hamnar i maten, men även matens surhet och fetthalt kan påverka. Därför är det mindre riskfyllt att använda en plastmugg till kallt vatten än till en varm soppa. Det är viktigt att se till att plastprodukter är lämpliga för kontakt med feta livsmedel som lax, fettbaserade såser eller feta mejeriprodukter som ost. Om ni har plastmaterial i köket, försäkra er om att de används till den typ av matvaror som de är avsedda för.

Några material som med fördel kan användas istället för plast är glas, porslin/lättvikts-porslin och rostfritt stål.

Lycka till med kemikaliebantningen!

Kristianstads
kommun

Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen